

Täysistunto

Tiistai 25.10.2022 klo 13.59—19.02

16. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain 26 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 162/2022 vp

Valiokunnan mietintö SiVM 14/2022 vp

Ensimmäinen käsittely

Puhemies Matti Vanhanen: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 16. asia. Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö SiVM 14/2022 vp. Nyt päätetään lakiehdotuksen sisällöstä. — Keskustelu, valiokunnan puheenjohtaja Risikko.

Keskustelu

18.04 **Paula Risikko kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Valiokunta kannattaa hallituksen esitystä säätää perusopetuksen järjestäjälle velvollisuus ennaltaehkäistä oppilaiden poissaoloja opetuksesta ja puuttua niihin suunnitelmallisesti. Nykyisin poissaoloihin puuttumista koskeva velvollisuus kattaa poissaolojen seurannan ja luvattomista poissaoloista huoltajalle ilmoittamisen. Ehdotuksella vahvistetaan opetuksen järjestäjän edellytyksiä toimia oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi sekä yksittäisen oppilaan että kouluyhteisön näkökulmasta. Valiokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana. Ennaltaehkäisy ja suunnitelmallisuus tehostavat oppilaiden hyvinvoinnin tukea.

Hallituksen esityksen taustalla on huoli perusopetuksen oppilaiden runsaista ja pitkäaikaisista poissaoloista. Esityksessä on tuotu esille, että Suomessa noin 4 000 yläkouluikäistä nuorta on säännöllisesti pois koulusta. Pitkittyneet poissaolot vaikeuttavat lapsen tai nuoren opintojen etenemistä ja perusopetuksen jälkeisiin opintoihin hakeutumista.

Toimintamallia oppilaiden poissaolojen vähentämiseksi on kehitetty sitouttavan kouluyhteistyön hankkeessa. Hanke ja Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen toteuttama selvitys ovat osoittaneet tarpeen olennaisesti vahvistaa poissaolojen ennaltaehkäisyä, varhaisen puuttumisen sekä suunnitelmallisuuden käytänteitä. Valiokunta tunnistaa edellä todettujen toimenpiteiden tarpeellisuuden ja aikaisempaan mietintöönsä viitaten painottaa, että koulun tulee olla turvallinen kasvuympäristö jokaiselle lapselle ja nuorelle.

Poissaoloja aiheuttavat monet tekijät, joten tilanteet on tärkeää selvittää tapauskohtaisesti. Pitkittyneitä poissaoloja voivat aiheuttaa muun muassa psyykkiset syyt, motivaatio-ongelmat, kiusaaminen tai muut oppilaan koulukuntoisuutta heikentävät tekijät.

On tärkeää, että hallituksen esityksessä ennalta ehkäisevät ja suunnitelmalliset toimet kytketään oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseen. Vaikka ehdotettu sääntely kohdistuu oppilaan poissaoloja koskevaan säännökseen, sen tarkoituksena on — perustellusti — koulunkäynnin sekä kouluyhteisöön kiinnittymisen tukeminen nykyistä paremmin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 115/2022 vp

Ehdotettujen uusien velvoitteiden toteuttamisesta aiheutuviin kustannuksiin on varattu kahdeksan miljoonaa euroa vuosittain vuosia 23—26 koskevassa julkisen talouden suunnitelmassa. Kustannukset maksetaan osana kuntien peruspalvelujen valtionosuutta yleiskatteellisena rahoituksena. Valiokunta pitää tärkeänä, että rahoitus kohdistuu esityksen mukaisiin toimenpiteisiin.

No, sitten näistä toteuttamistavoista toteamme, että ne pitää päättää paikallisesti. Valiokunta hallituksen esitykseen ja asiantuntijakuulemisessa esille tuotuun yhtyen pitää perusteltuna sitä, että ehdotetun uudistuksen toteuttamisen keinot ja toimintatavat päätetään paikallisesti. Näin toimien pystytään ottamaan huomioon paikalliset olosuhteet ja oppilaiden tarpeet mahdollisimman hyvin.

Sitouttavan koulu yhteistyön pilotoinnissa on onnistuneesti kokeiltu tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetusta. Valiokunta on eri yhteyksissä tuonut esille edellä mainittujen taitojen opettamisen tärkeää merkitystä ja korostaa, että kasvatus- ja opetusalan henkilöstön riittävä osaaminen oppilaan tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä kehotunnekasvatuksen opettamisessa tulee turvata. Valiokunta pitää hyvänä, että opetushenkilöstön täydennyskoulutusta varten on varattu jo ensi vaiheessa yhden miljoonan euron määräraha.

No, sitten me täällä olemme myöskin määritelleet oppilaiden tuen monialaisesta yhteistyöstä seuraavaa: Valiokunta aikaisemmin esille tuomaansa uudistaen korostaa, että kokonaisvastuu lapsen hyvinvoinnin tukemisesta edellyttää opetustoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden saumatonta yhteistyötä. Oppilashuollon palveluja hyvinvointialueille siirrettäessä on erityisen tärkeää varmistua yhteistyön toimivuudesta sekä oppilaiden hyvinvoinnin tuen kattavasta ja oikea-aikaisesta saatavuudesta. Oleellista on huolehtia, että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja on saatavilla lasten ja lapsiperheiden tarpeita vastaavasti ja mahdollisimman nopeasti.

Monialaista yhteistyötä tulee toteuttaa myös ehdotetun uuden toimintamallin mukaisesti toiminnassa. Tarvittavan tuen antaminen esimerkiksi oppilaan pitkittyneen poissaolon, mielenterveyshaasteiden tai perhetilanteeseen liittyviin ongelmien ratkaisemiseksi vaatii eri alojen osaamista niille kuuluvien tehtävien ja toimintavaltuuksien mukaisesti. Valiokunta pitää tärkeänä, että monialaisen yhteistyön toimivuutta tarkastellaan osana sitouttavan koulu yhteistyön arviointia.

Tärkeää on kiinnittää huomiota myös kodin ja koulun välisen yhteistyön toteutumiseen. Lapsen koulunkäyntiin liittyvät haasteet ovat huoltajalle usein suurta huolta herättäviä. Sen vuoksi on tärkeää, että vanhempia tuetaan heidän kasvatustehtävässään ja kannustetaan tuomaan esiin lapsen koulunkäyntiin liittyviä haasteita jo varhaisessa vaiheessa. Tämä edellyttää luottamuksellisia suhteita kodin ja koulun välillä. Tämä edellyttää, että oppilaiden hyvinvointiin liittyvä tieto on helposti saatavilla eri viranomaisten välillä ja että tätä tietoa hyödynnetään aktiivisesti oppilaiden parhaaksi.

Opetussuunnitelman perusteiden antamista koskeva valtuutussäännös, joka vielä oli tässä esityksessä: Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille mahdollinen tarve lisätä Opetushallituksen opetussuunnitelman perusteita koskevaan valtuutussäännökseen ehdotettu poissaolojen seurantaa ja ennalta ehkäisemistä koskeva sääntely. Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että esityksen mukainen suunnitelmallisuuden toteuttaminen sekä koulunkäyntiin ja koulu yhteistyön kiinnittymisen näkökulma sisältyvät perusopetuslain 14 §:n 2 momentin mukaiseen valtuutussäännökseen. Kyseisen säännöksen mukaan Opetushallitus päättää muun muassa perusopetuksen eri oppiaineiden ja aihekokonaisuuksien, oppilaanohjauksen ja muun perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen tavoit-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 115/2022 vp

teista ja keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja koulun yhteistyön keskeisistä periaatteista. Poissaolojen ennalta ehkäiseminen ja suunnitelmallinen puuttuminen niihin voidaan sisällyttää opetussuunnitelman perusteisiin voimassa olevan lain puitteissa, joten valtuutussäännöstä ei ole tässä yhteydessä tarpeen muuttaa.

Valiokunnan päätösehdotus on, että eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen 162/2022 sisältyvän lakiehdotuksen ja että eduskunta hyväksyy yhden lausuman. Tämä lausuma kuuluu näin: ”Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa ja arvioi oppilas- ja opiskeluhuollon palveluiden toimivuutta etenkin monialaisen yhteistyön näkökulmasta hyvinvointialueille siirron jälkeen.” — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Mäkisalo-Ropponen.

18.11 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Toivon, että me kaikki tässä salissa ja toki myös salin ulkopuolella olemme tiedostaneet lasten ja nuorten hyvinvoinnin erittäin huolestuttavan tilanteen. Viime vuodet eivät yksin ole tähän tilanteeseen syypäinä, vaan kyse on pidemmästä kehityskulusta — joskin nyt pinnalla olleet kriisit ovat edelleen vaikeuttaneet lasten ja nuorten tilannetta ja nostaneet sen myös näkyvästi julkiseen keskusteluun. Käsiteltävä uudistus on tärkeä, sillä ongelmien onnistunut ennaltaehkäiseminen on yksilön ja yhteiskunnan kannalta paras mahdollinen lopputulos.

On tärkeää myös tunnistaa tapauskohtaisesti yksilölliset syyt poissaoloihin ja varmistaa, että lapsi ja nuori sekä hänen perheensä saavat oikea-aikaisesti tarvittavan avun ja tuen. On myös tärkeää tiedostaa, että yksittäinen toimenpide ei useimmiten ole ratkaiseva, vaan eheä palveluketju on keskeinen. Näin todettiin tarkastusvaliokunnan omassa hankkeessa nuorten syrjäytymisen ehkäisystä. Toisin sanoen palvelujärjestelmän toimivuus kokonaisuudessaan on kaikkein tärkeintä.

On hyvä asia, että tässä uudistuksessa myös koulutuksen järjestäjien vastuuta ennaltaehkäisyssä vahvistetaan. Samalla on tärkeää vahvistaa eri toimijoiden yhdessä tekemistä. Varsinkin uusien hyvinvointialueiden aloittaessa tähän tulee kiinnittää erityistä huomiota. Eri toimijat ja palvelut eivät saa siiloutua, vaan tulee vahvistaa hallintorajoja ylittävää ja siiloja purkavaa toimintaa. Nyt on erityisen tärkeää, että terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä sekä ennaltaehkäisevässä toiminnassa saadaan muodostettua yhteinen toiminta-areena, jossa yhdessä tekeminen hyvinvointialueen, kuntien, oppilaitosten ja järjestöjen kanssa toteutuu. Tämän mahdollistamiseksi sekä hyvinvointialueella että kunnissa on oltava nimetyt henkilöt, joiden vastuulla tämän yhteistyön koordinointi on. Ilman koordinoitua tämänkaltaista työskentelyä ei lähde käyntiin.

Yhteistyötä on varmasti tehty ennenkin ja yhteisissä palaverissa kovasti istuttu, mutta vähemmän on ollut aitoa yhdessä tekemistä ja toinen toisiltaan oppimista, ja sen täytyy olla nyt tavoitteena. Yhdessä tekemisellä saadaan karsittua päällekkäisiä toimintoja, mutta mikä vielä tärkeämpää, voidaan estää ihmisten, siis lasten ja nuorten ja perheiden, jääminen kokonaan ohjauksen, avun ja tuen ulkopuolelle. Selkeät yhteiset tavoitteet sekä sopimukset eri toimijoiden roolista tehostavat niukkojen resurssien tehokasta käyttöä.

Viime viikolla osallistuin SOSTEn ”Mitä tarvitaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi kunnissa ja tulevilla hyvinvointialueilla” -webinaariin, jossa erityisesti puhutteli nuoren kommenttipuheenvuoro. Hän korosti nuoren kohtaamisen ja kuulemisen tärkeyttä. Ulkoa asetetut tavoitteet ja menestymisen vaatimukset asettavat nuorille kohtuuttomia paineita tänä päivänä. Nuorella ei ole lupaa olla rauhassa nuori, ja liian nuorena joutuu teke-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 115/2022 vp

mään isoja elämänvalintoja, jotka myös ahdistavat. Nuoren kanssa tulisi olla aikaa yhdessä miettiä erilaisia yksilöllisiä vaihtoehtoja ja tukea nuorta hänen omissa valinnoissaan. Hän toivoi myös vuosittaisia mielenterveystarkastuksia, joissa erilaiset ongelmat ja arjen haasteet voitaisiin tunnistaa jo hyvissä ajoin ja antaa nuorelle tarvittavaa tukea niihin vastaamiseen.

Webinaarissa tuli myös esille, etteivät nuoret aina tiedä palveluista, joita heille on tarjolla. Tässä on eräs asia, johon juuri kouluissa voitaisiin vastata lisäämällä lasten ja nuorten tietoisuutta heille tarjolla olevista palveluista ja vaihtoehtoista. Webinaarin jälkeen jäin myös miettimään, osataanko kouluissa käyttää niitä viestintäkanavia, joita nuoret käyttävät. Meillä ei ole varaa menettää yhtään lapsistamme ja nuoristamme. Syrjäytynyt nuori on menetys koko yhteiskunnalle, ja mitä pidempään syrjäytyminen kestää, sen suuremmat inhimilliset ja taloudelliset kustannukset siitä syntyy. Kaikki ne päätökset ja toimet, jotka ehkäisevät nuorten syrjäytymistä, ovat erittäin kannatettavia. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Risikko.

18.15 Paula Risikko kok: Arvoisa puhemies! Kiitos edustaja Mäkisalo-Ropposelle erittäin ansiokkaasta ja asiantuntevasta puheenvuorosta. Kyllä minä olen itse hyvin huolissani näistä poissaoloista. Meidän esityksessähän todettiin, että Suomessa on noin 4 000 yläkouluikäistä nuorta, jotka ovat säännöllisesti pois koulusta. Arvelen, että se luku on jopa suurempi. Kun ajattelee ihan muutamaa pientä otostakin muutamista kunnista ja kaupungeista, niin se määrä on niin suuri, että se 4 000 ei välttämättä mielestäni riitä. Sitten tässähän ei ole arvioitu sitä, kuinka pitkiä aikoja nämä nuoret ovat poissa.

Muutamassa kunnassahan on sellainen käytössä — esimerkiksi Seinäjoella on käytössä sellainen yhteissopimus, se ei ole lakisääteinen, mutta ollaan otettu sellainen käyttöön — että kun menee yli määrätyn aikamäärään, niin sitten otetaan yhteyttä sosiaalitoimeen, että haetaan apua sieltä. Totta kai siinä pyritään tekemään kaikkea mahdollista jo ennen sitä ilmoitusta, mutta siinä on yhteinen sopimus opetustoimen henkilöstöllä, että siinä vaiheessa sitten ollaan yhteydessä sosiaalitoimeen. Mutta sitä ennen tehdään siis kaikenlaista muuta: yritetään houkutella ja käydään keskusteluja sen nuoren kanssa.

Tietenkin itse aina pohdin sitä, kun nuorten kanssa olen paljon tehnyt työtä ja kouluttanut silloin aikoinansa toistakymmentä vuotta nuoria, että silloin kun nuorella on paha olo, siinä pitäisi olla sellaisia turvallisia aikuisia. Aina se ei ole sillä nuorella helppo omalle vanhemmalleen kertoa, ja siitä syystä meillä pitäisi olla ammattiauttajia. Opettajilla on tällä hetkellä kädet täynnä työtä jo muutenkin siellä kouluissa. Totta kai he parhaansa tekevät, ja todella paljon tekevätkin myöskin näiden pahoinvoivien nuorten auttamiseksi, mutta vielä enemmän meillä pitää tietysti olla tukea, sitä moniammatillista yhteistyötä.

Me kiinnitämme mietinnössä huomiota myöskin sosiaali- ja terveystieteiden antamaan apuun. Oltiin vähän huolissamme jo silloin, kun laadittiin sote-uudistusta, sitä lainsäädäntöä, että nyt kun oppilashuollon osatoimijat siirtyvät hyvinvointialueelle, miten me varmistamme, että meillä on nopea apu sieltä. Kiinnitämme huomiota tässä lausumassakin siihen asiaan, että sitä pitää seurata.

Itse olen sitä mieltä, ja kun olen opettajien kanssa keskustellut, niin he ovat sitä mieltä, että nopeammin sitä apua pitäisi saada sieltä sotesta, jos kerta tällainen tilanne on — 150 päivää tai mahdollisesti pidempikin aika on liian pitkä odotella. Mutta toivotaan, että saadaan eteenpäin näitä asioita ja lasten ja nuorten hyvinvointia edistettyä. — Kiitos.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 115/2022 vp

18.18 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Ihan haluan jatkaa edustaja Risikon puheenvuoroon sen verran, että meillä tarkastusvaliokunnassa käsitellään tällä hetkellä parasta aikaa omana hankkeena tehtyä nuorten syrjäytymisen selvitystyötä, joka toivottavasti tulee nyt sitten tänne saliin keskusteluun lähiaikoina. Me kuulumme tätä selvitystyötä tehdessämme myöskin nuoria, ja se nuorilta tuleva viesti oli siinä mielessä hyvin surullista, että kuten tuossa puheenvuorossanikin sanoin, myös tässä keskustelussa nuoret totesivat, että he eivät tiedä, mitä palveluita heille on tarjolla. Heille ei kukaan kerro, koulussa ei ole sitä tietoa. Sen takia tässä kyselinkin omassa mielessäni viimeviikkoisen webinaarin jälkeen, onko kysymys siitä, että sitä tietoa ei ole, vai onko kysymys siitä, ettei sitä tietoa osata nuorten kanavien kautta viedä eteenpäin.

Sitten se toinen huoliasia siinä valiokunnan kuulemisessa oli, kun nuoria kuulumme, että he totesivat, että opettajilla ei ole heille aikaa. Aivan kuten edustaja Risikko toi tuossa esille, se oli myöskin nuorten kokemus. Eli he sanoivat, että opettaja voisi olla se henkilö, joka voisi heitä auttaa, mutta heidän kokemuksensa oli se, että opettajilla ei ole heille aikaa. Ja sitten, kun me keskustelimme, mistä tulee se apu, mistä he saavat sen avun, niin he kokivat, että apu tulee ainoastaan kavereilta, että kaverit ovat niitä, jotka auttavat. Kaverit joskus osaavat ja pystyvät eteenpäin ohjaamaan, mutta se ei saisi olla ainoa väline se kaveri-apu, vaan pitäisi olla oikeasti mahdollisuus ja keinot löytää myöskin sitä ammatillista apua. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Risikko.

18.20 Paula Risikko kok: Arvoisa puhemies! Vielä kanssa jatkan pohdintaa, kun tässähän tarvitaan todella monipuolista apua. Se, että nuorilta itseltä tulee sellainen viesti, että opettajilla ei ole aikaa, on aivan ymmärrettävää. Meillä todellakin opettajilla on kädet täynnä työtä. Minä olen ihan tehnyt sellaista pientä selvitystä opettajilta, että mitä he toivovat, niin he haluavat työrauhaa ja sitten he haluavat, että sitä moniammatillista tukea on saatavilla mahdollisimman nopeasti. Nimenomaan niillä nuorilla on niin monenlaisia ongelmia, että siinä tarvitaan ihan ammattiauttajaa. Ymmärrän toisaalta senkin, että nuorella saattaa olla myöskin aika helposti autettavissa tämä hänen tilanteensa, niin että yhdenkin turvallisen aikuisen tuella hän saattaa tulla autetuksi, ettei siinä aina tarvitse mitään ammattiauttajaa. Siitä syystä olisi tärkeää, että olisi niitä aikuisia siellä koulussa, muitakin kuin ne opettajat.

Mutta liittyen siihen, mitä edustaja Mäkisalo-Ropponen kertoi, että teette omana asiana tätä syrjäytymiseen liittyvää omaa raporttia, niin pyydän kiinnittämään huomiota siihen, mitä viime aikoina sivistysvaliokunta on lausunut syrjäytymisestä ja esimerkiksi eristämisestä, tällaisesta ostrakismista. Viittaan esimerkiksi sisäistä turvallisuutta koskevaan lausuntoon, joka annettiin sivistysvaliokunnan lausuntona 18/21, elikkä siellä on lyhyesti ja ytimekkäästi sanottu syrjäytymisestä ja tästä toisen ihmisen eristämisestä, mitä se saattaa lapselle ja nuorelle tehdä. Tässä on sellainen vaara — tulee vain mieleen tuosta — että jos ihminen eristetään, niin hän kyllä hyvin herkästi eristyy, ja on vaikea sieltä saada sitten häntä enää takaisin.

Minä vielä viittaan siihen, kun meillä oli Seinäjoella eräs sellainen hanke, taisi olla STEAn rahoituksella juuri tällainen niin kuin huolihanke, että henkilö, joka tiesi, että nyt toisella on paha mieli, tai joka näkee, että nyt ei ole ystävällä kaikki hyvin, tai joku tai aikuinen näkee, että ei ole kaikki hyvin, niin hän pystyi antamaan ihan tällaisen pienen hä-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 115/2022 vp

lytyksen sinne etsivään nuorisotoimeen, ja etsivä nuorisotyö otti sitten koppia näistä henkilöistä soittamalla, että sinusta on nyt tällainen huolitieto tullut tänne meidän järjestelmiimme — nimettömänäkin niitä sai sinne laittaa — että onko sinulla hätä ja tarvitsetko apua. Jos ihminen sanoo, että en halua mitään apua, niin ei sitten, mutta useimmiten meidän kokemuksemme mukaan hän oli todella kiitollinen siitä, että joku kiinnitti huomiota ja otti häneen yhteyttä. — Kiitos.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 162/2022 vp sisältyvän lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyi.